

НАУКОВИЙ ВІСНИК

ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Випуск 19

Географія

1997

Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць.
Вип. 19: Географія - Чернівці: ЧДУ, 1997. - 208 с.

Naukovy Visnyk Chernivetskooho Universitetu: Zbirnyk Naukovykh Prats.
Vyp. 19. - Chernivtsi, 1997.

У збірнику містяться статті, в яких висвітлюються географічні особливості розміщення природних і суспільних продуктивних сил регіонів України, аналізуються географічні закономірності та тенденції розвитку природних та суспільних територіальних комплексів і систем.

Розраховані на науковців, викладачів вузів і коледжів, аспірантів, студентів, усіх, хто цікавиться проблемами географії в Україні.

Редакційна рада збірника: проф. Ткач М.В. (шеф-редактор),
проф. Ангельский А.В., проф. Івасишен С.Д., проф.
Панчук О.Е., проф. Назаренко І.І.,
проф. Руденко В.П., проф. Комарницький І.Ф.,
проф. Гуйванюк Н.В., проф. Бостан Г.К.,
проф. Левицький В.В., проф. Макар Ю.І.,
проф. Маковецький А.М., проф. Воронова Л.К.,
проф. Мельничук С.В., доц. Руснак І.С.

Редколегія випуску: проф. Руденко В.П. (наук. редактор)
проф. Жупанський Я.І.,
проф. Гуцуляк В.М.,
проф. Кирилюк М.І.,
проф. Крачило М.П.,
проф. Куниця М.О.,
проф. Швиденко А.Й.

Свідоцтво Міністерства України у справах преси та інформації
№ 2158 серія КВ від 12.08.1996.

Загальнодержавне видання

ISBN 966-568-201-6

© Чернівецький університет, 1997

Данілова О.М. ЕКОНОМІЧНЕ, СОЦІАЛЬНЕ ТА ЕКОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ЯВОРА	112
Швиденко А.Й. ФОРМУВАННЯ ЯЛИЦЕВИХ ЛІСОСТАНІВ	116
Онищук Ю.В. ЗАСТОСУВАННЯ ГІС-ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДНО- РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІЇ	122
Калмуцька Е.І. РАЙОНУВАННЯ СПОЖИВАННЯ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ	129
Проскурняк М.М. ЛАНДШАФТНИЙ ПІДХІД ДО ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ЗАКАРСТОВАНИХ ЗЕМЕЛЬ	140
Бучко Ж.І. ДО АНАЛІЗУ ЕСТЕТИЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ЛАНДШАФТУ	144
Чернега П.І. ОСОБЛИВОСТІ ІЄРАРХІЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛАНДШАФТІВ ТЕРИТОРІЇ БУКОВИНСЬКОГО ПЕРЕДКАРПАТТЯ	150
Щербанюк М.В. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗОВНІШНЬО- ЕКОНОМІЧНИХ ПРИРОДНО-РЕСУРСНИХ ЗВ'ЯЗ- КІВ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	157
СУСПІЛЬНА ГЕОГРАФІЯ, ГЕОГРАФІЯ НАСЕЛЕННЯ ТА ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ	164
Заячук М.Д. ДО ПИТАННЯ ПРО ДИНАМІКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА НА ТЕРИТОРІЇ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	164
Сухий П.О. ДЕЯКІ АСПЕКТИ АГРАРНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ ТА СТРУКТУРНА ПЕРЕБУДОВА ГОСПОДАРСТВ	172
Джаман В.О. КАРТИ ПОЛІВ – ОСОБЛИВИЙ ВИД МОДЕЛЕЙ МАЯТНИКОВИХ ТРУДОВИХ МІГРАЦІЙ	185
Романець О.Ф. ОСОБЛИВОСТІ ГЕОГРАФІЇ ВНУТРІОБЛАСНОГО МЕХАНІЧНОГО РУХУ НАСЕЛЕННЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ	190
КАРТОГРАФІЯ ТА ШКІЛЬНА ГЕОГРАФІЯ	194
Скрипник Я.П., Бучко Ж.І., Гамаль Г.В., Атаманюк Я.Д. ПИТАННЯ КАРТОГРАФІЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ	194
НАШІ ЮВІЛЯРИ	200
70 років професору Миколі Григоровичу Ігнатенку	200

УДК 528.3:912.43

Скрипник Я.П., Бучко Ж.І.,
Гамаль Г.В., Атаманюк Я.Д.

ПИТАННЯ КАРТОГРАФІЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

Розвиток туристсько-рекреаційної галузі національної економіки передбачає пошук нових і перспективних засобів картографічного забезпечення блоку рекреаційно-географічних дисциплін. Об'єктом же картографування рекреаційної географії є територіально-рекреаційні системи (ТРС) – складні природно-соціальні утворення. Дослідження ТРС у галузі використання природних ресурсів для рекреаційної діяльності населення полягає у створенні їх картографічних моделей. Найбільш достовірною з них може стати серія карт, яка відображатиме підсистеми моделі та їх елементи і взає-мозв'язки між ними [1]. Рівень сформованості системи й характер прояву властивостей підсистем визначають особливості моделей ТРС різного рангу.

Потреба в раціональному використанні природних умов і ресурсів (у нашому випадку рекреаційних) внесла новий відтінок у теорію картографування ТРС: необхідним стало створення попередніх карт рекреації та планово-упорядкувальних карт, які супроводжували б проектну документацію рекреаційних установ, охоплюючи і виділення рекреаційних територій, і умови функціонування ТРС, і наслідки цього функціонування.

Найважливішими сьогодні серед рекреаційних картмоделей, на наш погляд, є карти рекреаційного освоєння території, рекреаційного потенціалу (РП) регіону, рекреаційної ємності ландшафтних комплексів, рекреаційного навантаження, оптимізації рекреаційного процесу тощо. Це, звичайно, не повний перелік можливих карт, що пов'язано з недостатньо розробленою теорією тематики, відсутністю єдиної методики створення карт рекреації. Саме тому дане питання є одним з подальших напрямів рекреаційних досліджень. З цією метою нами створено "Структурно-графічну схему картографічного забезпечення рекреації" (Схема 1), в основу якої покладено банк даних картзабезпечення рекреації Чернівецької адміністративної області. Проведене оцінювання картзабезпечення вказало на необхідність згрупування існуючих картмоделей у певні блоки, об'єднані єдністю мети, змісту й

принципів узагальнення функціональної структури показників. Схема утворена шістьма різнопорядковими блоками, які мають різний ступінь взаємовпливу. Найвищими порядковими системними елементами схеми є "Навколишнє середовище" й "Суспільство". Вони підпорядковують собі відповідно такі структурні елементи нижчого порядку, як: "Рекреаційні ресурси" й "Територіально-рекреаційні системи" [3].

Блок "Рекреаційні ресурси" об'єднує основні складові: "Рівнинні і гірські типи природних геосистем" і "Рекреаційно-краєзнавчі типи соціально-економічних геосистем". Найдрібнішими структурними одиницями виступають "Геолого-геоморфологічні особливості", "Бальнеологічні ресурси", "Естетичні ресурси", "Земельні ресурси", "Водні ресурси", "Кліматичні ресурси", "Рослинні ресурси", "Ресурси тваринного світу", "Трудові ресурси, зайняті в рекреаційному господарстві", "Матеріально-технічна база рекреаційного господарства", "Історико-культурно-краєзнавчі об'єкти" (на схемі не вказані).

"Територіально-рекреаційна система" є досить важливою складовою схеми, оскільки містить змістовну інформацію (теоретичну базу даних) про ТРС і поділяється на Функціональну структуру, Територіальну структуру, Управлінську структуру та Галузеву структуру, що взаємопов'язані між собою. У фокусі взаємодії об'єктів названих вище блоків знаходиться блок "Картографічного моделювання рекреації". Він об'єднує: "Підходи щодо класифікації картографічних моделей (за метою, призначенням, характером і ступенем практичної спрямованості)", "Принципи картографування рекреаційних систем (подібність, системність, абстрагування, конкретизація, аналіз і синтез, математична формалізація, символізація, генералізація, доступність, паралельність і перспективність, функціональність, узгодженість, історизм, динаміка)", "Об'єкти і показники рекреації, що підлягають картографуванню". Останній підблок містить такі структурні елементи:

Аналіз картмоделей щодо вилучення інформації рекреаційного змісту. Тут виділяються природні чинники (об'єкти природи та їх характеристики, що впливають на рекреаційний потенціал і є об'єктами рекреації, а саме: несприятливі природні явища й процеси, атрактивні об'єкти рекреації та соціально-економічні чинники), матеріально-технічна база, транспортна доступність,

Структурно-графічна схема картографічного забезпечення рекреації.

рекреаційна міграція населення, ступінь забезпечення енергією, сировиною, наявність культурно-історичних пам'яток.

Інвентаризація рекреаційних можливостей. Визначаються основні об'єкти картографування і проводиться відбір їх показників. Пропонований перелік карт складається з моделей "Природно-ресурсної основи рекреаційного комплексу", "Природних несприятливих процесів", "Природних та соціально-культурних об'єктів, що забезпечують рекреаційну діяльність населення". Інвентаризація розкриває структуру рекреаційних ресурсів покомпонентно (карти: "Кліматичні умови для літнього та зимового відпочинку", "Еритемна сонячна радіація", "Естетичні ресурси ландшафтів"), аналізує функціонування ТРС (можливі такі моделі: "Рекреаційний комплекс", "Туристський комплекс", "Санаторно-курортний комплекс", "Сфера відпочинку") та визначає наслідки впливу на довкілля.

Оцінка рекреаційного потенціалу (РП) як функціональної основи рекреації характеризує кількісні і якісні його значення. Застосовуються різні види оцінки РП, зокрема бальна, інтегральна, які можуть бути використані для визначення ступеня придатності регіону щодо розміщення закладів рекреації. З метою аналітичного і картографічного вивчення територіальних особливостей розміщення рекреаційних ресурсів застосовується математичний показник гравітаційного потенціалу з наступним картографічним моделюванням способом ізоліній. Отримане при цьому поле РП дозволяє виявити просторово-неперервні властивості зон рекреаційного притягання та впливу [3, 4]. Результатом оцінки є рекреаційне районування території.

Рекомендації та прогнозування щодо оптимізації ТРС. Тут виділяються типи потенційно придатних територій для рекреаційного освоєння, визначається ступінь раціональності використання ресурсів, оцінюються перспективи розвитку та економічні результати функціонування ТРС.

Регіональні особливості структури й функціонування ТРС. Об'єктами дослідження виступають регіональні територіальні рекреаційні утворення.

Структурно-логічна схема дозволяє визначити ступінь необхідності картзабезпечення рекреації й може бути використана при рекреаційних дослідженнях для систематизації вже існуючих картмоделей.

Програмним завданням серії карт рекреації слід вважати створення системи карт, призначених для використання споживачами з метою отримання інформації стосовно рекреаційного потенціалу даної території; спеціальними установами та організаціями управління в галузі організації рекреації; науково-дослідними установами при розробках нових методів у галузі рекреаційних досліджень.

Основні положення складання карт рекреації такі:

Необхідність відображення усього комплексу умов і ресурсів рекреації, в т.ч. і несприятливих: а) при картографуванні природних процесів, умов і ресурсів увага приділяється характеристиці, розміщенню та оцінці ресурсів; б) доцільним є картографування пізнавальних, зокрема культурно-історичних ресурсів; в) соціально-економічна оцінка території повинна містити оцінку транспортної доступності, ступеня забезпеченості енергією, сировиною, трудовими ресурсами й продукцією інших галузей господарства, необхідних для функціонування ТРС.

Основну увагу повинна звернути на картографування структури ТРС. При цьому серія карт повинна містити як моделі природної оцінки території, що є основою формування й розвитку ТРС, так і моделі під-систем ТРС з відображенням зв'язків з іншими галузями господарства.

Процеси динаміки та еволюції ТРС відіграють важливу роль у дослідженнях ТРС, оскільки передбачають можливість квазірегульованого впливу на рекреаційні умови й ресурси.

Необхідність визначення оптимального навантаження на рекреаційну територію, прогнозів розвитку ТРС.

Важливим є відображення на картмоделях інтегральних особливостей ТРС і створення карт рекреаційного районування території.

Узагальнення рекреаційної географічної інформації призводить до таких висновки:

- теоретичні й методичні питання рекреаційних ресурсів у географічній науці розроблені достатньо, проте вимагають постійного коригування та врахування динамічних змін, що відбуваються в довкіллі (особливої уваги вимагає стан екологічної ситуації);

- питання тематики та змісту картмоделей ТРС на сьогоднішній день ще недостатньо опрацьовані й потребують подальшого вивчення;